

Kilroy is still here

*Graffiti is Art, and it...
Art is a crime
let God forgive All.
LEE 1982 Bronx*

A legenda úgy tartja, hogy bronxi illetőségű volt az a fiatalember, aki valamilyen belső indíttatás miatt elengedhetetlennek tartotta, hogy közölje a világgal, mikor és hol járt. Kilroy-nak hívták, és az üzenet így festett: KILROY WAS HERE. Ez harminc éve volt, azóta az örökifjú Kilroy bejárta a világot fáradhatatlan lelkesedéssel üzenve az emberiségnek egy újpesti buszmegállóból, egy finn kisváros mozijának mellék-helyiségéből, az olasz tengerpart kommerciális turizmust kedvelő kelet-európaiak által frekventált üdülőparadicsomaiból, a francia Alpok friss búzasört csapoló sikocsmáiból, Bécs kétes esztétikai értéket képviselő telefonfülkéiből és a Buckingham-palota napon-ta súrolt órbódéinak falairól. Igaz vagy nem igaz Kilroy valóságos létezése, egy dolog vitathatatlan: az emberek rájöttek, hogy a falakra lehet írni, sőt egyesek szerint kell is (az utóbbi vé-

leményt képviselők közé sorolnám az ókori egyiptomiakat is, akik e műfaj terén rendkívül figyelemre méltó tehetséget voltak képesek felmutatni).

Még itt a kezdetek kezdetén kitérek a graffitinek egy semmiképpen sem mellőzendő alfajára, amely nem említendő egy napon a klasszikus betűfestéssel, de a kialakulásban fontos szerepe volt. Kilroy örökérvényű, ámde sekélyes filozófiai tartalommal bíró közlése beindította a magasabb gondolati igényvel megalkotott mondatok köztéri közlését. Ha ezekből összegyűjtünk egypárat keletkezési hely és idő szerint, eredményként az adott ország történelmének és politikai változásainak görbe tükrét kapjuk:

1964: Az USA hivatalosan hadviselő Vietnamban

„Miért csak a katonáké legyen az élvezet? Fegyvert mindenkinek!”

„Lépj be e hadseregbe, utazd be a világot, találkozz érdekes emberekkel – és öld meg őket!” (Propaganda-plakát ferdítése.)

„Béke az, amikor nem lönek.”

1969: Woodstock

„A három legjobb dolog a világon: egy ital előtte és egy cigaretta utána.”

Graffiti szakszótár

BITEL	Lemásolni más munkáját
BOMB	Egy felület akciószerű, csoportos lefestése
BUFF	Graffitik eltávolítása a lefújt felületről
CREW	Lazán szervezett, néhány fős graffitis csoport
FADE	Színek áttünése, halvány keverése
PIECE	Mestermű
TAG	A festő álnevének aláírása vastag filccel
THROW UP	Bandanevek egy színnel történő felfújása, elütő kerettel
TOY	Tapasztalatlan, gyenge festő
WILD STYLE	Bonyolultan szerkesztett, sokszor olvashatatlan, összefonódó betűk

A New York-i metró

New York City metrója olyan utasszállító rendszer, amely döntő fontosságú a város társadalmának és gazdaságának életképessége szempontjából. A jórészt a század első negyedében épült metró 26 vonala 230 mérföld hosszúságú, 465 állomással. Csúcsforgalom idején több mint 5 ezer szerelvény van használatban. Egy átlagos munkanapon a 3,5 milliót is meghaladja a metró utazók száma. Eltekintve attól, hogy a New York-i metró mellett minden más nagyobb földalatti rendszer eltörpül, két

„Azt hiszem a szex jobb, mint a logika, habár nem tudom bizonyítani.”

„Kerüld a másnaposságot! Maradj részeg!”

„Ne lépj a fűre! Szívd el!”

„Melyik barom lopta ki a dugót az ebédemből?”

„A valóság azoknak való, akik nem bírják a kábítószeret.”

1971: *Nixon a 37. elnök*

„Mindegy kire szavaztok, a kormányt úgyis megválasztják.”

„Állítsátok meg a világot... Nixon vissza akar szállni.”

1976

„A munkanélküliség százsztázalékos, ha neked nincs munkád!”

KILROY WAS HERE

Ez volt a graffiti műfaj alfája, a kezdet, egy mondat, amiből kialakult egy szubkultúra a maga alfajaival, képviselőivel, megjelenési formáival, nyelvezetével, zenéjével. A bölcső New York, Bronx, 125. utca. Itt dolgozott TAKI 183 a klasszikus értelemben vett, máig is ugyanazon jelentéssel bíró önkifejezési forma, a graffiti hivatalos és elismert megalapítója. A később közepes hírnévre szert tett, ma megállapodott zurnaliszta munkája abban az időben abból állt, hogy az Ígéret Földjére települt milánói közétkeztető ügynevezett pizzasütődéjéből csekélyke borralaló reményében nem minden üzleti érzék nélkül a megrendelő házához szállította a közkedvelt eledelt. TAKI 183 a maga prózai valóságában pizzaboy volt. 125. utcai bázisáról bejárta Bronx összes negyedét, és házilag készített vastag filctollával (cipőpasztás tubus feltöltve alkohollal, a kerek szivacs négyszögletesre metszve) megjelölte azokat a házakat, ahol már járt. Később a földalatti, majd felszíni kötöttpályás járművek, a metrók külső és belső falfelületén is jól olvashatóvá vált TAKI 183 írói álneve, azaz TAG-je. A TAG ma is a graffiti alapja és egyben legegyszerűbb irányzata. A graffiti alaphelyzete a betűk mögött álló festő anonimitása. Cél az álnév, a stílus elterjesztése minél szélesebb körben. A TAG-név kiválasztása az első lépés. A néhány betűből álló szavak általában nem hordoznak jelentést, de van amikor a betűk értelmes angol szóvá állnak össze, vagy valamilyen módon kapcsolatban állnak a graffiti valódi nevével. Jó példa erre a TAKI, EXE, TRIS, RAPA, a következő említett fajtából a DONOR (ő alapította a máig is

egyetlen graffitis szakboltot Magyarországon), EPOS, ARAL, AUTO. A valódi névre utaló a TAG-es: TAYLOR, BANX, HOES. (Itt sajnos nem áll módomban a festő eredeti nevét a TAG mellett közölni, hisz mindhárom Budapesten dolgoznak, tehát egyszerűen el kell hinni.) A TAG vastag filctollal vagy vékony festék-sugarat szóró fejjel (SKINNY CAP) felszerelt festékes flakonnal készített felirat. Szerves része a teljes graffiti műfajnak, ugyanakkor azokat a festőket, akik csak TAG-eket gyártanak, a többi graffitist lenézi. Ezek a feliratok bárhol előfordulnak. Minél több helyen olvasható valakinek a TAG NAME-je, annál népszerűbbnek számít. (Feltéve persze, hogy komolyabb munkái is vannak.)

Egyre több lett az utcai falra író srác Amerikában. New York után a többi megapolisz is átvette a divatot. A graffiti népszerűségének növekedése vezetett a bandák megalakulásához. Egyes városokban egyre több lett az ugyanabból a negyedből származó festők száma, így hat-nyolc fős csoportokba tömörülve magukon túl a csoportot is igyekeztek ismertté tenni. Ehhez már komolyabb kivitelű feliratokra volt szükség, megszületett a THROW UP. Ez nem más, mint a falra dobott szöveg, elnagyolt felirat, ami a banda nevéből, vagy annak kezdőbetűiből áll. Ez a fajta festmény már csak szóróflakonnal készülhet, és két-három színt kell tartalmaznia. A TAG-hez hasonlóan a THROW UP is a banda által kialakított egyedi stílust, mondhatni arculatot tükröz. A THROW UP-ot minden tagnak ugyanolyan minőségben kell tudnia kivitelezni, ami nem egyszerű dolog, hisz még az elnagyolt felirat elkészítése is három-négy percet vesz igénybe a pár másodperc alatt elkészíthető TAG-gel szemben. Tehát gyorsan és jól kell dolgozni. A magyar bandák között a legjelentősebbek a PNC, GRW, GAZ, SDO. Ezek mind rövidítések, amelyek a teljes névre utalnak, amelynek adott esetben több változata is lehet. Pride is not Crime, Pirates Need Popcorn, Ghetto Art Zone, Speciális Dekorációs Osztály stb. A bandák általában rövid életűek, ami azt jelenti, hogy hol feloszlanak, hol újra alakulnak más tagokkal bővülve vagy akár csökkentett létszámmal. A legjobb bandák tömörítik a vezető graffitifestőket, ezért előfordul, hogy ideig-óráig egy-egy banda tagjai uralják a legjobb falakat, néha akár erőszakos módon is érvényesítve elsőségüket.

Említettem, hogy a bandákba a legjobbak tömörülnek. Nos, annak eldöntésére, hogy ki a legjobb, számos módszer van, de a kívülálló, békés honpolgár aligha tudna nyolc, tíz, látszólag egyforma festményt minőség szerint sorba rakni. A PIECE, vagyis

a teljes kép, sokak által magának a graffitinek a kizárólagosnak vélt megjelenítési formája. Igaz, hogy ez is a graffiti része, a legmagasabb színvonal és alkotó fantázia megtestesítője, de nem maga a graffiti. Tehát a kérdés az, hogy ki a legjobb? Egy teljes nagyságban (általában 2x3 méter) kivitelezett színes kép pontosan elárulja, hogy a festője milyen színvonalon alkot.

A HELY

A graffiti lényege, mint már említettem, az anonimitás és ami ugyanolyan lényeges, az illegalitás. Ma már a világon mindenütt elfogadott graffiti alaptétel, hogy oda kell fújni, ahova nem szabad. (Természetesen a festők közt is vannak tabu helyek, de erről majd később.) Ez a szabály még abból az időből ered, amikor New York graffiti társadalma elkésredett harcot folytatott a műfajt tüzzel-vassal írtó városi polgármester ellen. Tehát a hely kiválasztása az első döntő szempont. A falnak jól láthatónak kell lenni sínen közlekedő járművekről. Ez a legjobb esetben vonat, de lehet metró, HÉV vagy akár villamos is. (A gyökerek szintén a New York-i metrófestés tisztelt

hagyományainál keresendők.) A vonat melletti helyszín a legjobb, hiszen az a legkomolyabban ellenőrzött vonal, itt igazán mesterien kell dolgozni annak, aki nem akarja, hogy elkapják. (Egy rajz elkészítési ideje bonyolultságtól függően 4-9 óra.) Az elismerés kiváltása szempontjából jó választás a metróalagút felszín előtti utolsó 10 méteres szakasza vagy a hídpillérek alsó fele. Ezek mindegyike rendkívül nehezen megközelíthető, a festés körülményeit egyáltalán nem könnyítik meg. Tehát ha meglátjuk, hol van a rajz, könnyen megállapíthatjuk, mennyi kurázsija volt az elkészítőnek. Ez azonban még édeskevés.

A PIECE színösszetétele, vagyis azok a színek, amelyekkel a graffiti festette képét, sok mindent elárulnak alkotójáról. Olyan információkhoz juthatunk, amelyek segítenek minket a graffiti megítélésében.

Egy teljes képhez tetszőleges mennyiségű színt fel lehet használni. A színek esztétikus és indokolt összeválogatása mellett a festmény színösszetétele is sokat mond alkotójáról. A világos, pasztellszíneket tartalmazó képek minden esetben magasabb szakmai felkészültségről adnak tanúbizonyságot, mint a rikító rajzok. Ez csupán azért van, mert a PIECE készí-

fontos tekintetben valószínűleg mindegyiküktől különbözik: napi 24 órán keresztül, és városi rendszerben működik. A polgárokat tehát kizárólag a városon belül szállítja — ellentétben Washington D. C. és San Francisco földalattijaival, melyek elsődleges funkciója a városba való és a városon kívülre irányuló személyszállítás. New York City metrója New York szinte minden környékén, még a legzavarosabb területeken is megáll. Olyan tömegközlekedési eszköz, amely valóban kielégíti az utasszállítás iránti leglényegesebb elvárásokat.

Habár a vonatokat és a vágányokat az 1980-as évek közepén felújították és magas követelményeknek felelnek meg, rengeteg állomás le volt robbanva, és ez a törődés hiányának üzenetét hordozta. Két szemmel láthatóan komoly probléma különösen nagy életminőségi krízist teremtett a metróban, s ezek felgyorsították romlását, és aláaknázták az utazók bizalmát a rendszer biztonságában. Az első a graffiti volt; a másik a rendzavaró viselkedés és piti bűnözés, amely „hajléktalanproblémaként” vált közismertté. Amikor az utazási hajlandóság csökkenni kezdett, és a metróval kapcsolatos általános elégedetlenség egyértelművé vált, Robert Kiley, a Nagyvárosi Utasszállító Hatóság (MTA) testületének vezetője és Davis Gunn, a New York City Közlekedési Hatóság (NYCTA) elnöke megértette, hogy ha teljesen felújítják a metrókat, a rendnek is helyre kell állnia.

Graffiti és rendzavaró viselkedés a metróban

Minthogy a graffiti mára nagyjából kivonult a metró területéről, nehéz leírni, milyen makacsnak tűnt a probléma az 1980-as évek elején, amikor a graffiti-alkotók logói, jelmondatai, portréi — az úgynevezett „címkék”

tése rétegről rétegre törté-
nik. Ez azt jelenti, hogy egymás után kell felvinni a színeket, a sötétebbel metszeni ki a világosabb formáját. Aki tehát sok feketét használ a betűk formázásához, az amatőr, hiszen a feketével majdnem mindegyik színt le lehet fedni utólag is. Ha a világos képnél egy vonal rossz helyre kerül, legrosszabb esetben le kell fejteni (át kell színezni) egy réteget, ami nagyon nehéz munka. Egy nívósabb rajz 15-16 színből is állhat. Semmiképpen nem vehetők komolyan azok a festők, akik akár arany vagy rikító UV színeket használnak rajzaikban. Természetesen lehet egy kép jó helyen, és állhat a legkiválóbb, legmegfelelőbb színekből, ha tartalma fantáziátlanságot, a képzelőerő szálnalmas hiányát fedi fel akár a lai-

kus, akár a némiképp hozzáértő szeme előtt. A tartalom szempontjából mindössze néhány típust különböztet meg a graffiti: a PIECE vagy a festő nevét ábrázolja, vagy pedig az ABC-nek a festő által tetszőlegesen kiválasztott betűit. Ezeket a betűket nem találomra festik fel. Az ABC-ben vannak olyan tagok, amelyeket könnyű, és vannak amelyeket nehezebb festeni. Példának okáért az Y, X, Z, I, H betűknél sokkal könnyebben érhető el a háromdimenziós hatás egy árnyékolással, mint az O, B, P vagy S betűknél. A PIECE alapvetően nonfiguratív ábrázolásmódot kíván. Manapság mégis egyre több az olyan graffiti,

aki saját tervezésű, egyedi figuráit is belefesti a betűképbe vagy annak háttérébe. Ez ma már elfogadott, sőt a CHARACTA' megjelenítése fontos szintmérő.

A PIECE-nek 3D-ben kell lennie, azaz a sík felületre fújtt betűknek térhatást kell kelteniük. Ez nem csak az árnyékolással, hanem a megfelelő rétegsorrendben használt színárnyalatokkal is elérhető. Ritkaságszámba megy, de van rá példa, hogy a festő egy formát vagy alakot rak össze a felfújtt betűkből. Előfordulnak olyan alkotások, ahol néhány betű robottá vagy egy izeltlábú rovarrá áll össze. Magyarországon erre még nincs példa. A következő rendkívül fontos része a képnek a háttér. Sokak szerint – és sajnos az így vélekedők közt nem egy alkotó graffitist is van – a rajz legkevésbé lényeges része a háttér. Ez azért nem igaz, mert a betűket, adott esetben az egészen kiválóan megfestett részleteket a kép mögött álló szín és formamassza emeli ki. Egy kitűnően elkészített gasztronómiai ritkaság is sokkal szívesebben fogadott egy ezüsttálcán, mint azonmód a tepsiben. Persze háttér és háttér közt is rengeteg a különbség. Van, aki egyszerű fehér diszperzit alapozást használ, ez mindenképpen ajánlott, hiszen az első vázlatvonalak halványsárga színnel készülnek, az pedig nehezen látható a szürke vagy sötét falon. Sok esetben a rajzoknak egyszerű színháttérük van, általában olyan, ami harmonizál a teljes kép színvilágával. Tehetségesebb rajzolókat alkalmazhatnak mozaik illetve zselé vagy liquid háttérrel. A mozaik háttér több színből összeállított alap, ami a rajz elkészítése után kerül a falra, mintegy darabokból összeállítva. A zselé-háttér bonyolultabb. Hiszen az maga is 3D-ben van felfestve. A végső vizuális hatás olyan, mintha egy aszpikos állagú masszát feszítettek volna ki képzletben a rajz mögé, ami néhány helyen kilyukadt, és ott megcsöppent az anyag. Ritka, munkaigényes, de rendkívül látványos az eredmény.

Minden graffitifestőnek van egy féltve őrzött albuma, a BLACK BOOK. Ebbe vázolja fel azokat a képeket, amelyeket szándékában áll elkészíteni, ebben gyakorolja a stílusát, TAG-jeit, ebben próbálgatja egy nagyobb rajz leendő színvilágát. Mindenképpen a kísérletezés elsődleges eszköze, ezért nem szívesen mutogatják másoknak. Minden nagyobb PIECE-hez készül előzetes vázlat. A papíron lévő rajz felvitele a falra már komoly felkészültséget igényel. Ha közletről megfigyelünk egy 6-8 négyzetméteres rajzot, a vonalak pontosságából meg tudjuk állapítani, mennyire ért a festékszórókhoz a készítő. Először is tisztában kell lennie a szórófejek megfelelő kiválasztásával. A SKINNY CAP, vagyis a legvékonyabb su-

garat húzó fej a pontos vonalak, az INLINE, OUTLINE és a SECOND OUTLINE megrajzolásához szükséges, valamint a kezdeti vázlatvonalak felviteléhez. (Az inline a betűk képen belüli körülhúzása más színnel, az outline ugyanez kívülről, a second outline pedig a betűk által adott külső forma egy vonallal történő kiemelése.) A FAT CAP vastag vonalat készít, a sugár átmérője 8-10 cm is lehet. Nagy felületek színezésére használják. FADING CAP, használata rendkívül precizitást és kicsiszolt technikát igényel. Ezt a szórófejet használják a színek közti finom átmenetek készítésére, és a színeknek a falon történő keverésére.

Természetesen a graffitinek mint művészeti formának vannak irányzatai, amelyeken belül a festők élhetnek saját stílusukkal. Ezek a stílusok a korrall változnak. A hetvenes évek végén, a nyolcvanasok elején a graffiti egyesült államokbeli aranykora idején virágzott a BUBBLE STYLE. Ma már elég kevés képviselője van, mivel a könnyebb kivitelezés miatt nem sokra értékelték. Szembetűnő stílusjegyei a lekerekített formák, kövér betűk, vidám színek, a rózsaszín, a citromsárga, a világoskék, a narancssárga. Ha még használják, akkor csak THROW UP-ok festéséhez, gyorsabb a kivitelezés, egy betű = egy szín. A WILD STYLE a nyolcvanas évek végén kezdett kialakulni, és fejlődése ma is tart. A stílus annak idején nem jelentett mást, mint a duci, hurkás betűktől elütő szögletes, élesen metszett formákat. Azóta a betűk elkeskenyedtek, egymásba fonódtak, majd az agresszivitást kifejezve nyilakban végződtek. Erre a stílusra a színek végtelenül élénk kavalkádja a jellemző, cél a titkosítás, azaz olyan vad stílus alkalmazása, amely gyakorlatilag olvashatatlanná teszi a betűket. Természetesen ugyanazon stílus képviselői könnyedén megfejtik az adott esetben összekevert betűket vagy a fordítva írt neveket.

GREETINGS

Minden festő – a rajz elkészültével – az egyik sarokba odafirkantja saját TAG-jét, a készítés dátumát, majd egy másik üres sarokba bandatársainak vagy barátainak ajánlja azt.

A fáma szerint a szó elszáll, az írás megmarad. Nos, nincs kétségem afelől, hogy ezen örökérvényű mondat első megalkotójának történelmi koránál vagy környezeti adottságainál fogva vajmi kevés lehetősége volt betekinteni a graffiti művészetének nehezen kiismerhető etikai kódexébe. A graffiti a legmu-

landóbb írások közé tartozik, ugyanis a falak végesek, a művészek alkotó kedve töretlen, fantáziájuk és festéktáruk kimeríthetetlennek látszik. Törvényszerű tehát, hogy a kedvelt helyeken egy rajz néhány hétnél vagy esetleg néhány hónapnál nem élhet tovább. Elmélázhatunk ugyan, mint ahogy ezt jelen sorok írója is többször megtette, hogy mi lenne abban az esetben, ha Kínában kitörne egy soha nem látott graffitiláz. Ugye az köztudott, hogy falban ők állnak a legjobban a világon, még a graffitisek mekkájának kikiáltott Berlinen is túltesz, főleg azok után, hogy az utóbbi város egy főre jutó fal-

hosszúsága az utóbbi évek politikai viharaiiban erőteljesen megcsappant. Nos a kínaiaknak nem kellene, hogy amiatt főjön a fejük, meddig lesz ott a rajzuk a falon. Tehát egy graffiti megítélése szempontjából nem elhanyagolandó megvizsgálni, mióta érintetlen az adott kép. Ez már hosszabb távon jelzi a rajz minőségét, illetve az elismerést más graffitisek részéről. Mint mindenütt, itthon is véges azoknak a falaknak a hossza, amelyek a fent említett szempontokból a legelőnyösebb feltételeket kínálják egy rajz elkészítéséhez. Így megtörténhet, hogy egy rajz elkészülte után pár nappal már jó néhány másik réteg alatt pihen örök feledésre ítéltetve, hacsak előrelátó alkotója nem készített róla egy

gyors fotográfiát. Neves festők rajzait, amelyek amúgy is ritkán készülnek – mindössze néhány évente –, hosszú évekig is elkerülik az idegen flakonok, másokét viszont még száradás előtt eltünteti a korántsem érző szívű pályatársak egyike.

Az eltüntetésnél is nagyobb sértés a korábban készült kép alkotójára nézve, ha rosszmájú vagy adott esetben nagyon is erőteljes kritikai érzékkel rendelkező festőtársuk „crossolja”, azaz sötét színű szórófestékkel áthúzza a rajzot, vagy „TOY-olja”, lekicsinylő jelzővel illeti alkotóját. Ugyanakkor ritka dolog, hogy graffitisek kárt tegyenek egymás rajzaiban még

akkor is, ha ellenséges a hangulat két banda között. Korábban itthon is bevett szabály volt, hogy arra a falra, amelyet még üres állapotában birtokba vett egy banda, nem volt szabad más bandatagnak festenie. Ha ez mégis megtörtént, a rajzaikat CROSSolták, téglával levették a kép alatt lévő vakolatot, ácskapocccsal levakarták a festéket. Ez rossz vért szült. Sokszor hónapokig tartottak az ellenségeskedések, melyek arra vezettek, hogy az ellenfél bandák egyre kevesebbet festettek, igyekeztek a másikat TAG-ek és THROW UP-ok terén mennyiségi értelem-

ben megsemmisíteni. Ez ma már megszűnt, csupán néhány kétes értékű rajzon lelhetők fel TOY feliratok, amelyek arra utalnak: a kritikus szemű festőtársak igyekeznek a készítő figyelmét felhívni arra, hogy több időt szenteljenek a vázlatkészítésnek és a technika fejlesztésének.

– szinte mindegyik szerelvényt elborították. Védemezői, például Norman Mailer szerint a graffiti vibráló művészeti forma, amely alig érdemel rendőri figyelmet. Sokan azok közül is, akik nem osztottak Mailer művészeti ízlésében, úgy gondolták, hogy a rendőrségnek sokkal fontosabb ügyekkel kell foglalkoznia, mint amilyenek a vandalizmushoz hasonló kisebb büntettek. Mások, például Nathan Glazer harvardi professzor számára a graffiti azt jelezte, hogy a graffitikészítők, a többi rendzavarók és a bűnözők, „akik rabolnak, erőszakot követnek el, bántalmaznak és megölik az utasokat, [...] az ellenőrizhetetlen ragadozók világába tartoznak”. Glazer a polgárok értesére adta, hogy a köztisztviselők képtelenek megóvni a metró környezetét még az aránylag jelentéktelen törvényszegőktől is, és hagyják szabadon garázdálkodni a nagyvadakat. Glazer 1979-ben készült cikke életre keltette azt a gondolkodást, amely azt firtatta, a graffiti milyen lehetséges bomlasztó hatással van a városi környezetre.

Amikor Glazer megírta cikkét, már hat éve küszködtek a graffiti kiirtásával, minden eredmény nélkül. Glazer kétségbeesett, azt vélvén, hogy megoldhatatlan problémával állnak szemben. A fiatalok szubkultúrája felmagasztalta a vasúti kocsikat, melyeket New York kultúrájának részeként állított be. Lindsay és Koch főpolgármesterek egyaránt hatalmas graffitellenes kampányba kezdtek. A költségek következtében megbukott az az elképzelés, hogy a fiatalokat feltartóztassák és a kocsik letisztítására kényszerítsék, és azért is elhibáztak bizonyult, mert a graffitikészítőket bennfentes festési és tisztítási ismeretekkel látta el. Nem használt az sem, hogy a vonatokat áthelyezték a „kevésbé célba vett” területekre, mert azok annyira hatalmasak voltak, hogy nem le-

ta volna. Mint láttuk, a nyelvezet és a szóhasználat teljes mértékben megegyezik, egy szónak sincs magyar megfelelője. A stílusok folyamatosan hódítanak mindenütt, az öltözködési, zenei irányok is tökéletesen megegyeznek. Talán az egyetlen különbség, hogy míg Amerikában a HIP-HOP kultúrát (amelynek a graffiti is része) elsősorban a színesbőrűek alakították, addig ez más országokban nem jellemző. A HIP-HOP kultúra, amelynek szerves része a break dance, az illegalitás, az utcai élet és rendkívül dinamikus önkifejezés, még él Magyarországon. Az OLD SCHOOL képviselői még stabilan tartják magukat a

TETE AIDA
BALO, FUTURE
VERONICA
BANESA
CARMEN

GLORIA
CHIKITIN
PIGUAN
ALBERTO
CALLAN
ANA
JAIME
SANDRA
PELON
DE M
LETTY
MAYKITO
YARON
RIN

AF ... OF ... IS

csíkos tréningnadrághoz és zipzáras felsőrészhez, míg a NEW SCHOOL már egyre több kétes érzést ébreszt a tisztos honpolgárokban hihetetlenül bő, földig érő, hatalmas zsebekkel televarrt fekete nadrágjaikkal, térdig érő pulóverükben, szemöldökig behúzott sapkájukban. Ennek a szubkultúrának a színesbőrűekkel való kapcsolata minden országban egyformán jó. Mivel az egész mozgalom eredete a fekete és latin negyedek ifjúsága, a rapperek és a graffitisek is egyértelműen elutasítják a rasszizmust, sőt gyakran fel is lépnek ellene. Ez a véleménynyilvánítás és állásfoglalás leginkább a dalszövegekben nyilvánul meg.

Magyarországon a graffitinek máig is egyetlen bázisa a YARD. A ferencvárosi üzlet, DONOR kezdetben karitatív, majd később jól felfogott üzleti érdekekből megnyitott, illetve felvirágoztatott boltja. Kaphatók ott előre kötött BLACK BOOK-ok, festékek minden mennyiségben és színben, szórófejek, OLD és NEW SCHOOL ruhák, valamint mérhetetlen sok fénykép a falon és még több információ bulikról, koncertekről, jamekről. Ez az egyetlen hely, ahol kaphatók a külföldről behozott, jobbára német eredetű szaklapok, amelyből értesülhetünk a nagyvilág legjobb munkáiról.

Az elmúlt télen jelent meg a hazai graffitifestők első széles körben terjesztett médiuma, a WHITE CORE MAGAZIN, amelynek címlapja és belső tartalma egyaránt Hős Endre egy még ma is aktív, ámde szigorúan legális keretek közt mozgó graffitifestő, a házi krém egyik megpihent képviselőjének munkája. A színes, 16 oldalas rendkívül igényes kiadványban a legjobb hazai festők képei mellett számos vonatrajzot, vázlatot és interjút közöl. A legkeményebb rapszövegek eredeti verziójának közzététele mellett jó tanácsokkal szolgál kezdőknek. Természetesen mint egy mai, modern és dinamikus fejlődő utca-művészet, amely a tömegeknek készül, a graffiti sem maradhat le kora technikai újításainak hasznosításában. A graffiti elsődleges célja a szerző nevének, illetve igényes munkáinak minél nagyobb tömegekkel való megismertetése. Nos, az Internet korszakával a képek nem léptek le a falakról, csupán kicsinyített formában kirándulásokat tesznek az információs szupersztrádán.

Ha vállalkozik valaki arra, hogy egy Net-re kapcsolt gép billentyűzetén a megfelelő gombokat a megfelelő sorrendben megnyomkodja, kitárul előtte a cyberspace, és örült száguldásba kezdhet a világ majdnem összes régiójának falfestményei között. Az egyik ilyen kombináció a www.graffiti.org, amely

megnyitja előttünk a lehetőséget a graffitiszörfőzésre. Érdemes elkalandozni Japánba, ahol visszatérő motívum a gyakran hiányos öltözetet viselő nagyszemű, copfos kislány, vagy Moszkvába, ahol még látható egy cirill betűs kép is. Figyelemre méltó elhivatottságot mutatnak a hollandok és a németek a jeles képek hálózatra vitelében. Azt hiszem, a téma kedvelőinek sok meglepetést tartogat New York, ahol egy-két mozgó képet is találhatunk, amelyeken vonatrajzokat mozgás közben mutat be az alkotó. És ha már meguntuk a színek és formák eszeveszett nemzetközi kavalkádját, és valami stabil hazaira vágunk, ne késlekedjünk gépünket utasítani az alábbi kombinációval: www.inet.hu/graf. Ha minden rendben történt, feltárul előttünk a már említett Hős Endre által elkészített magyar honlap, amely még alakítás alatt van, de a jelen pillanatban látható rajzok értő kezek munkáját dicsérik. Külön felhívom a figyelmet a graffiti alapjának, a vonatfestésnek az Internet-en is kiemelt jelentőségére. A kezdeteket már korábban felelevenítettem, most viszont lehet látni, hogyan él tovább ez az irányvonal az egyes országokban.

A vonatbombázás általában a graffitifestők éjszakai elfoglaltsága, azok közt is a kedveltek közé sorolandó. Néhány jobb formában lévő, szenvedélye iránt elkötelezett festő az éj leple alatt teljes fekete felszerelésben, hatalmas tömött hátizsakkal és szembe húzott kapucnikkal megközelít egy pályaudvaron állomásozó vonatot, és ameddig csak tudja, befestik THROW UP-okkal, TAG-ekkel, és aki ügyes, az egy-egy teljes képet is fel tud festeni. Azt, hogy milyen lesz a vonat új külseje, az határozza meg, hogy a munka melyik stádiumában zavarták meg az alkotókat. Látni vonatokat, amelyek oldalán néhány határozatlan vonal fut, ez azt jelenti, hogy a fiúk nem választották meg megfelelően a bombázás helyszínét. Ugyanakkor vannak olyan vonatok, amelyek csak úgy csíráznak a krómfestéktől. Ha egy vagon a teljes hosszában le van festve, azt END TO END-nek, ha teljes magasságában rajzok díszítik, lefedve az ablakokat is, azt WHOLE CAR-nak nevezik. Az előbbiből több is, az utóbbiból viszont csak néhány látható az országban. Aki tényleg veszi a fáradságot, és némi figyelmet szentel a hosszabb szerelvényeknek, könnyen észreveheti, hogy a rajzok nagy része ezüstszínű, csupán körvonaluk, illetve belső vonalaik vannak meghúzva sötétebb színnel. Nos, ez az úgynevezett CHROME (króm), az utóbbi idők nemzetközi szinte elterjedt festési módozata.

Az utóbbi idők elterjedt festéke króm alapú. A magasfényű ezüst rendkívül nagy előnye – amiért az örök időproblémával és komoly sebességfaktorral kalkuláló graffitisek rendkívül kedvelik –, hogy jól fed, ezért gyorsan tudnak vele dolgozni, hátránya viszont, hogy csak a sötétlila, illetve fekete sprayvel lehet kihúzni, ugyanis a többi szín feloldódik benne. A krómrাজок elkészültének idejét könnyen megállapíthatják, ha ujjukat végighúzzák a felületen, ugyanis a száradás után még pár napig vékony ezüstpor fedi a képet.

Mindeddig főleg arról esett szó, hogy a graffitisek hová fújnak előszeretettel. Ugyanakkor a viszonylag szigorú műfaji követelmények mellett vannak tabui is a graffitisek egyre bővülő társadalmának. Ezek az egyezményes tilalmak főleg festési felületekre vonatkoznak. Akik a legkisebb mértékben is komolyan veszik azt, amit csinálnak igyekeznek betartani ezeket a regulákat, még ha mégoly csábító is egy-egy vakító fehér fal. Ezek a tabuk vonatkoznak a szakrális helyekre, temetőfalakra, templomokra, műemlék-épületekre, szobrokra stb. Ez persze nem azt jelenti, hogy néhány TAG vagy THROW UP nem jelenik meg a fent említett felületeken, de ezeket nem valódi graffitisek követik el.

A betűfújás művészete sok más önkifejezési formának lett az alapja. 1978-ban Claudio Burni, a római BURNI'S GALLERIA MEDUSA tulajdonosa felfigyelt néhány brooklyn-i srác munkájára, és meghívta őket Olaszországba, ahol először állítottak ki graffitit galériában. Claudio hozta be először Európába ezeket a furcsa stílusú rajzokat, igaz tökéletesen megfosztva őket eredeti jelentésüktől és tartalmuktól, de rendkívül nagy sikerrel mutatta be a több négyzetméteres fatáblákra festett, puzzleszerűen összerakható graffitiket. Akkor még senki nem értette, miről is van szó tulajdonképpen. Yaki Kornbit Amszterdamból érkezett New Yorkba

azzal a konkrét céllal, hogy behozza az európai műkereskedelmi forgalomba a graffitit. Kornbit azt a réteget célozta meg, amely pár évtizeddel korábban a POP ART lelkes híve és elvhű terjesztője volt. A vászonra festett, sűrített levegővel működő szórópisztollyal felvitt pusztán figuratív ábrázolások önálló műfajjá nőttek ki magukat, ugyanakkor generálták az európai valódi graffitimozaik terjedését.

A festékszórós technikából fejlődött ki a fotográfiaszerű ábrázolásmóddal dolgozó CAR TATTOO, azaz az autófestés. Haragos külsejű sportkocsik mo-

torháztetején gyakran látni vastagon leolajozott testű, leopárdbikinis izomkoleszuszus-hölgyet terpeszkedni egy vadmacska pózában, ugrásra készen, vagy fehérfejű rétisasokat, amint Harley Davidson típusú kétke-rekű járgányok benzintankján szálldosnak, karmuk közt az ígéret földjének csilagsávós lobogójával. Ma már sok hazai graffitit is vállal hasonló munkát, jelen pillanatban még elképesztően alacsony árszínvonalon. Ez azt jelenti, hogy a nevesebb reklám- és grafikai stúdiók kétségkívül magasan kvalifikált munkatársaival ellentétben a betűfestők 10-15000 forintos áron is vállalják egy-egy igényes rajz elkészítését az autók, illetve motorok tulajdonosai által megjelölt felületekre.

A graffitit tehát pár évre bekerült a kiállítótermekbe, ahol nem sikerült magának stabil pozíciót biztosítani. Azóta szabadtéri kiállítótereken tekinthetik meg az érdeklődők az érdekes művészek munkáit. Vannak persze üzletek, szórakozóhelyek és egyéb vendéglátó-ipari egységek, ahol közismert graffitifestőkkel készíttetik el az épület belső falainak dekorációját, de ezek a munkák igen silányak, hiszen itt már sokan ecsettel dolgoznak, főleg azért, mert tehetség és tudás hiányában vannak, és mellesleg azért, mert az igazán jó festő az ismeretlenség szokszor biztonságos homályába burkolódva bolond lesz 2000 Ft/nm-ért felfedni kilétét.

hetett megölni a szerelvényeket. A fiatalok egyszerűen átvágták a kerítést, a média nyomása pedig megakadályozta, hogy kutyákat vessenek be a vonatok őrzésére. A graffitis vandálok letartóztatási aránya évről évre nőtt, de ennek semmi hatása nem volt.

New York City metrója ma a legtisztábbak közé tartozik az egész világon, a kudarcok és a széleskörben elterjedt nézet ellenére, mely szerint semmit sem lehet kezdeni a graffitival. Ez annak a „Tiszta Kocsi Program”-nak köszönhető, melyet David Gunn, a Közlekedési Hatóság elnöke kezdeményezett 1984 májusában. Az elképzelés egyértelmű volt: *ha egyszer egy vonat bekerült a programba, és letisztították, soha többé nem használják, amíg graffitit van rajta. A graffitikészítők nem láthatják viszont címkéiket a tiszta szerelvényeken: áfesthetnek egy másik graffitit a programba még be nem vont kocsikon, de a tisztákra nem festhetnek. Kezdetben a vasúti kocsikat kivonták a forgalomból, letisztították, és bevonták a Tiszta Kocsi Programba; minden további graffitit két órán belül eltüntettek, vagy a vonatok letisztításukig nem működhetek. Közlekedési rendőröket jelöltek ki, akik az első tiszta vonatokon teljes időben utazva, illetve a tiszta kocsik rendező-pályaudvarának védelmében teljesítettek szolgálatot. Különleges letartóztatási és büntető eljárással vették célba azokat a graffitikészítőket, akik a tiszta kocsikat rongálták.*

Ez az erőfeszítés sikert aratott, míg a többi elbukott. Ennek több oka is van. Először is David Gunn teljesen elkötelezte magát a program mellett: elfogadhatatlannak tartotta a graffitit, és eltávolítását legelső és legfontosabb céljává tette. A program emellett azért lett sikeres, mert a graffiti-készítők alapvető motivációja ellen intézett támadást, akik mindenekelőtt azt akarták, hogy lás-

R.I.P., REST IN PEACE

Kizárólag az Egyesült Államokban élő alfaja a graffitinek. Ezek azok a festmények, amelyet a graffitisek saját akaratukból, néhány esetben megrendelésre csinálnak elhunyt fiatalok emlékezetére. Főleg azoknak a latinoknak vagy afroamerikaiaknak állítanak emléket, akik a nagyvárosok színesbőrű negyedeiben erőszakos halállal veszítették életüket. Ezek a képek egészen furcsa szín- és formavilággal bírnak. Elsősorban – mivel az áldozatok sok esetben az utcán haltak meg – a gyilkosság helyén festik le a falat, ritkábban az elhunyt régi lakhelyének közelében. Az ábrák minden esetben tartalmazzák a megboldogult arcképét, a halál időpontját, módját, a család, a barátok búcsúját, esetleg az érintett áldozat életének jeles eseményeit képregényszerűen, vagy bárátnőjét, feleségét, kocsiját, kedvenc italát. Visszatérő motívumok a vörös rózsák, lángoló szívek, hatalmas keresztek, gyertyák. A virágok minden esetben női halottra utalnak, a nyolcas biliárdgolyó a kokain és a hirtelen véget érő játszma egyezményes jelképe. Az alkotók gyakran kölcsönöznek figurákat a hihetetlenül magas példányszámban, rendkívül szerény nyomdai körülményekkel előállított vallási témájú szórólapokról. Gyakran ismétlődnek a rajzfilmkarakterek, Bugs Bunny, Daffy Duck, Tom, Jerry és mások, ők szimbolizálják a halhatatlanságot, akik a nagy puffanás után mindig talpra állnak, és ott folytatják, ahol abbahagyták.

A kimerítő graffitismertetés után következnek itt most egy összefogott hazai ismertetés a graffiti Magyarországra érkezésétől egészen a mai napokig, valamint néhány hazai név, akiknek a munkáit érdemes követni.

A hetvenes évek egyértelmű amerikai áttörése után a graffiti vállalkozó szellemű, az Egyesült Államokat megjárt fiatalok és a már említett kiállítók és ügynökök közvetítésével, illetve közvetlen terjesztő munkájával jutott el Európába. Az első városok, amelyeknek polgárai döbbenet vehették észre a tarkuló falakat, Párizs, Amszterdam és Bécs volt. Ezután jött Berlin, ahol némi „csak azért is” felhangot kapott a műfaj a fal nyugati oldalán, majd Koppenhága, London, Barcelona, Prága és Budapest. 1987-ben jelentek meg az első kísérletek Budapesten az óbudai gyárfalon, ahol a hihetetlen zsúfolt képek rikító színeinek kavalkádja még most is elkápráztatja a szentendrei héven utazókat. Ez a falrész abban az időben még illegális hely volt, azaz tiltott a fújás szempont-

jából. Ez azóta megváltozott a főváros és a falak mögött megbúvó gyártelep hallgatolagos beleegyezésére, ugyanakkor az illegális falakon illetve közterületeken a graffiti büntetendő cselekmény. Minden országban más és más megítélés alá esnek a graffitisek, a fújás tekintetében azonban a bűntény megállapítása mindenütt érvényes. Tíz éve még elég silány minőségben készültek ezek a rajzok. Ez főleg a szakértelem hiányának volt betudható, ezt mutatták a másolt rajzok, a népszerű képregényfigurák utánzása, valamint a szegényes színvilág, amiért egyértelműen a Tiszai Vegyi Kombinát kétségtelenül más célra tervezett NEOLUX fantázianévvel megáldott, korántsem annyira fényes festékszóró flakonjai a felelősek. Azóta bejöttek kis hazánkba a BELTON, AUT7, MULTONA és SPARVAR flakonok, az utóbbiakat már kizárólag graffitisek célokra fejlesztették ki. (A közterületfenntartók vélhetően nagy öröme.)

A graffiti, meglepő módon, mint annyi más helyre, Magyarországra is tökéletesen „steril” állapotban érkezett, azaz nem ment keresztül semmiféle változáson, nem idomult az ország hagyományaihoz, szokásaihoz, de még a nyelvéhez sem. A HIP-HOP kultúra, azaz a break dance, a RAP zene és a graffiti tánc, ritmus illetve látványmotívumai konzerv formában jöttek, azaz bontatlanul és legfőképp sértetlenül. Erről tanúskodik a graffitisek szakszótára, amelyben a szavakra alig lehet magyar megfelelőt gyártani, a srácok öltözködése, amely a két irányvonalat tekintve (old school, new school) tökéletesen formázza a már némely esetben túllépett amerikai viseletet, valamint a RAP, amelynek szövegeit fordítják ugyan, de csak a könnyebb megértés kedvéért. A rasszizmus ki van zárva a rapperek és a graffitisek körében is. Ennek az oka valószínűleg az, hogy az egész HIP-HOP kultúrát az amerikai nagyvárosok gettóinak fiataljai, a latin-amerikaiak, afroamerikaiak és egyéb etnikumok képviselői dolgozták ki és terjesztették el egyértelmű sikerrel. Európában viszont – és ez igaz hazánkra is – nem jellemző, hogy az említett körből kerüljenek ki a graffitifestők. Itthon a lehető legkülönbözőbb fiúk és lányok (!) verődnek bandákba, tanulnak egymástól illetve rivalizálnak egymással. Igaz, hogy főleg a peremkerületek lakói adják fejüket betűfújásra, de ezt valószínűleg az ipari területek, vasútvonalak és a hozzájuk kapcsolódó végeérhetetlen, sűrű betonfalak közelségének tudhatjuk be. Ugyanakkor ismerek olyanokat is, akik egyenesen a belvárosból, a Sas-hegyről illetve a Rózsadombról járnak ki a helyszínekre, némelyikük kocsival (!). Ma már nem szorulnak arra, hogy lopják a festéket, saját

boltjuk kielégíti anyagszükségleteiket. A festék- és filctollopásoknak már vége, erre akkor kényszerültek, amikor még a kezdet kezdetén valamelyik városi főfelelősnek az jutott az eszébe, hogy a kirívóan slamposan öltözött hátizsákos fiatalokat azzal lehet leszoktatni a falfestésről, ha az üzletekben nem adnak el nekik festékflakonokat, vastaghegyű filctollakat. Ezt akkoriban néhány helyen meg lehetett tenni, de a szankciók nem sok eredményre vezettek.

A magyar graffiti beindulásával egyre több szaklap, színes folyóirat érkezett, amikből már lehetett

technikát és stílust tanulni, jöttek a külföldiek, szívesen fújtak a még igen egysíkú, de kiváló minőségű magyar falakra. Majd néhány hazai srác eljutott arra a szintre, hogy már mások is tanulhattak tőlük. A korábbi illegális falak szabaddá váltak a festékszórók előtt, megnyílt a bolt, Szarvason és Tökölön megrendezték az első hivatalos graffitiverseyeket a média teljes bevonásával. Akkor egy ország láthatta a rettegett fiatalokat, akik hogy, hogy nem, valami isteni vizuális megjelenítő képességgel bírtak. Ezt mindenki elismerte. Ezt követte a magyar újság, majd az Internet honlap, a sajtóban is egyre több cikk jelent meg, elkezdtek foglalkozni a graffiti után a graffitisekkel is. Néhány riporter bátoritan kísérletet tett, arra, hogy kiderítse, miről is ír tulajdonképpen. Lassan megjelentek a sztárok, a kezdők által dicsőített és követendő példának tartott hősök (az egyiket tényleg így is hívják), majd a graffiti szép lassan belesimult a főváros mindennapi életébe.

Pár hónappal ezelőtt megjelent a piacon egy cég, amely főprofiljául direkt a graffiti eltüntetését vállalta. A festményeket és feliratokat olyan kemikáliával távolítják el, amely lehetetlenné teszi a későbbi vandálkodást, vagy a régi helyére készült rajz percek alatt lemosható. Erre a bátor vállalkozásra gondolván az egyik elhivatott graffitis önelégült arcát tudom csak felidézni, aki saját felfedezése felett érzett örömeinek viszonylag észrevehető jeleivel az or-

cáján jelentette ki: „Tudod, az a kapucnis karakter, ami neked is úgy tetszett, az két hónapja van fenn, na az ilyen rétegre készült. Kiváló a diszperzit alá.”

HOES, a magyar Internet honlap alkotója és a képek szerkesztője maga is szokott még fújni, de csak legális helyekre. Kiváló térérzéssel festi meg egyedi formájú betűit, amelyek néha egységes alakzatokká állnak össze. Egészen rendkívüli színérzéke és ízlése munkáit a legjobbak közé emeli. BANX és EPOS vad, egymásba fonódó szögletes, lilával, vagy feketével keretezett króm THROW UP-jai a műfaj legremekebb

sák műveiket! A stratégia, mely nem engedte használni a felcímkézett vasúti kocsikat, világossá tette, hogy a graffiti legyőzhető. Amikor a pályaudvarokra beható graffiti-készítők inkább a graffitivel borított vonatokat festették át, mint a címke nélkülieket, a tisztviselők tudták, hogy nyertek.

És végül az NYCTA azért aratott sikert, mert a Gunn-adminisztráció feladta a törvény-végrehajtási stratégia folytatását a graffitivel szemben. A kezdeti próbálkozások ugyanis törvényvégrehajtó problémaként kezelték a kérdést, mellyel a rendőrségnek kell foglalkoznia. Újra és újra letartóztatták a graffiti-készítőket. Még több kocsit címkéztek fel, de a letartóztatások csak folytatódtak. A rendőrség azt hitte, hogy „a munkáját végzi”, és más NYCTA testületek is, mint például a karbantartó részleg, ebből a szemszögből nézte a problémát. Gunn új fel fogást hirdetett. Megértette, hogy a graffiti-kérdés a vandál viselkedés, a gyenge fenntartó tevékenység, a nem megfelelő irányítás és az elhatározás hiányának összetett együttese. Közvetlen ellenőrzése alatt egy testületek közötti különítményt bíztak meg azzal, hogy évről évre emelje a programba bevont szerelvények számát, és ezt a célt az NYCTA minden évben túl is szárnyalta. Öt év múlva nem volt több graffiti a földalatti vasúton. 1989. május 12-dikén vonták ki a forgalomból és tisztították le az utolsó graffiti-borította metrókocsit.

(George L. Kelling & Catherine M. Coles: Fixing Broken Windows. Fordította: Györfly Iván)

példái. Igaz, a krómrajzok idővel veszítenek csillogásukból, de a forma örök, amíg nem fújják át. RAPA és RASK a hazai WILD STYLE igazi virtuózai. Élénk színű, nyilakban végződő betűik jól felismerhetők, RASK karakterei közismerten és elismerten viszik a pálmát. OZEN a graffiti nagy öregje. Mondhatnám a kisujjában van minden, amit erről a művészetről tudni kell. A berlini falon edzett technikája lehetővé teszi számára, hogy egyforma biztonsággal mozogjon a BUBBLE és a WILD STYLE területén. Formái és színei tökéletesek, bárki fenntartás nélkül tanulhat tőle, sőt, sokaknak kellene is. DONOR pedig a graffiti vérkeringését tartja

mozgásban. Nála mindent meg lehet kapni, kivéve a tehetséget és az érzéket a festéshez, azt ugyanis egyéb forrásokból kell beszerezni.

Mindezek után joggal tehető fel a kérdés: ha a graffiti alapeleme a fal, és a lényege, hogy minél többen lássák, graffiti-e a körúton látható „Fradi a király”, illetve a nem sokkal távolabb elhelyezett szerény kivitelű „kell egy nő!” felkiáltás. Nos, a saját kérdésemre adott saját feleletem magabiztosságával jelenthetem ki, hogy NEM, sőt semmiképp sem. Graffiti-nek ma az igényesen megfestett (PIECE) vagy egyéni stílusban felírt, utóbbi esetben nem egyszeri megjelenéssel rendelkező (TAG, THROW UP) betűket tekintjük, amelyeknek a legtöbb esetben sem értelmük, sem egyértelmű üzenetük nincs, mint akár a fent említett két sarkított példának. Nem soroljuk a graffiti

alkotásai közé az öncélú feliratokat, véleményt vagy érzéseket kifejező mondatokat, valamint a zárt térben, a nagyszabású utazóközönség bámész tekintete előtt elzárt helyeken található kis bölcsességeket. Egyértelműen távol állnak a műfajtól az idézetek, ha mégoly találóak is, valamint a trágár szavak és az altesti humor kétes irodalmi értékkel bíró alkotóelemeinek színes felvonultatása is. Felmerülhet a kétkedés az olvasóban. Hiszen értekezésemet pontosan azzal kezdtem, hogy egy tucatnyit felsoroltam azokból az élcekből, amelyek a graffiti őskorában keletkeztek. Nos, ha akkor nem sikerült egyértelműen hangsúlyoznom, most megteszem: ezek a feliratok közrejátszottak a mai értelemben vett graffiti (lásd néhány sorral feljebb) kialakulásában, de szerepe nem volt közvetlen. Manapság is jelennek meg könyvek és kiadványok, amelyek hasonló jellegű elmésségeket tartalmaznak, ezek jobb esetben nem jelentik ki, hogy tartalmuk graffitiszövegekből áll. Ide sorolom a kétségkívül szórakoztató *Állítsátok meg a világot, ki akarok szállni*, az *Olyan kis krumplik vagyunk*, valamint a *Psszt. Egy fehér lovat hallok közeledni* stb. címet viselő kiadványokat. Ezek mindegyike tartalmaz legalább néhányat a szerző nélküli, egykori graffiti-kezdeményekből, azokat korrekt módon, a kétségkívül odaillo „GRAFFITI” aláírással látják el. Ugyanakkor megjelent néhány éve egy kisméretű füzet *A provokáló graffiti – falírkák* címmel, amely az említett, később megjelent kötet legsilányabb és leginkább hatásadás megnyilvánulásaival tömegtelt tele, és amelyet a tartalomhoz képest korántsem jutányos áron bocsátottak az érdeklődő, később magát jogosan becsapottnak érző vásárlóközönség rendelkezésére.

Magyarországon csupán néhány hiteltérdemlő kiadvány kapható a graffiti-témában. Kettő ezek közül angol nyelvű. A legismertebb Henry Chalfantnak és James Prifoggnak a *Spraycan Art* című, a témát minden szempontból kimerítő, New Yorkban forgatott dokumentumfilmjének képanyaga, kiegészítve az említett európai városokban készített fotókkal. Előnye a kevés szöveg és a képek kiváló szerkeszté-

se. (Thames and Hudson Ltd, London, 1987, 96 oldal, 224 színes illusztráció.) A másik könyv Martha Coopernek és Joseph Sciorrának a közös munkája és az egyesült államokbeli R.I.P. mozgalmat dolgozza fel. (Thames and Hudson Ltd, London 2994, 96 oldal, 137 színes illusztráció.) E két kiadvány mellett, amelyek nagy ritkán a különleges példányokkal foglalkozó terjesztők üzleteiben kaphatók, vannak még közkezen forgó albumok, főleg vonatrajzokkal, illetve a YARD-ban fellelhető a vezető európai graffitis folyóiratok rendkívül kis példányszámban; azok is hamar elkelnek, de az ismert gyűjtőknél bármikor megtekinthetők. És végül, de nem utolsó sorban említtem immáron másodjára a WRITE CORE kiadványt, amely kizárólag magyar graffitiket mutat be illetve magyar festőkkel közöl interjúkat. Az írott anyagok mellett érdemes megtekinteni Henry Chalfantnak a *STYLE WARS* és a valamivel később keletkezett *SPRAYCAN ART* című filmjeit. Ezek kereskedelmi forgalomba nem kerültek, talán az egyetlen hely, ahol meg lehet őket szerezni, a Színház- és Filmművészeti Főiskola könyvtára, ugyanis a rendező itt tartott előadása után ajándékozott néhány kazettát az iskolának. Ugyanakkor megbecsülhetetlen számban ugyan, de léteznek ugyanezeknek a filmeknek kalózkópiái is, az eredetiek feltehetőleg Németországból kerültek hozzánk. Létezik egyetlen egy magyar amatőr felvételeket tartalmazó, házilag elkészített videokazetta is, amely a *GARÁZSMENET live BUDAPEST* zengzetes címet viseli, és mintegy 60 percet tartalmaz a legkülönbözőbb helyszíneken készült felvételekből. Ennek a filmnek piacuraló pozíciója megrendülni látszik, ugyanis a napokban fogják montírozni a *CROSSWORD PUZZLE* című 20 perces dokumentumfilmet, amely a teljesség igényével és a graffiti műfajjal rokon megjelenítésben mutatja be a budapesti graffitimozgalmat. Mindezek a materiák megvásárolhatók, megtekinthetők, olvashatók, végiglapozhatók illetve gyorsan áttekerhetők, aki mégis valódi „képet akar nyerni”, az zarándokoljon el a magyar graffiti említett helyszíneire, és lásson csodát.

